

Vilan Mexicaanse toestanden

Die middag ontmoette ik een vrouw waarvan ik wist dat ze ernstig ziek was geweest. Zo ernstig, dat je er niet naar durft te vragen maar het toch moet doen. "Hoe gaat het nu met je?" vroeg ik, hopen op goed nieuws, want ze is me sympathiek. Ze zei: "Het gaat wel. Ik ben bijna genezen van de griep". Meteen was al mijn sympathie verdwenen en dacht ik alleen nog maar aan het risico om besmet te worden. Hoe durfde ze zo onder de mensen te komen, nog niet eens helemaal beter? Er begon een woede in mij te smeulen.

Die Mexicaanse griep komt steeds dichterbij. In dit vreemde stadium zijn we verdeeld in slachtoffers en daders, degenen die aangestoken zijn en degenen die anderen aansteken. Het is stuivertje wisselen. Over de vaccins weten we het fijne nog niet en er zijn stemmen die zeggen dat het Mexicaanse aan deze griep gewoon een variant is. Voorlopig wacht ik af op de dingen die gaan komen.

Wel ben ik zelf alerter aan het worden op de onschuldige medemens die hoest of niest, of die in de tram met waterige ogen voor zich uitkijkt. Alerter is misschien niet het goede woord. Ik moet eerlijk zeggen dat ik ronduit vijandig deze mensen bestudeer. Het zijn bronnen van gevaar, het zijn degenen die mij met griep naar bed zullen sturen, en wie weet wel naar het graf. Zo mag ik niet denken en zo denk ik toch. Dat is het akelige van de Mexicaanse toestanden. Onzekerheid maakt me wantrouwig, en de fantasie doet de rest.

Het is bijna of we de middeleeuwse toestanden van de pest weer gaan beleven, waarover u en ik dezelfde films hebben gezien. Kruiden op de voordeuren van besmette huizen waar dan niemand meer kwam, ook de pastoor niet. Karren bolderend door de straten, rook van brandstapels, mensen die massaal de stad uit vluchtten. Dat zijn de beelden van mijn angst.

Intussen schijnen er griepvaccinaties te zijn die gewoon weer beter worden, ook als ze een lage weerstand hebben door ergere ziekten. De vrouw die tegenover me stond, was daar het levende bewijs van. En ik was het bewijs van het primitieve overlevingsinstinct, dat meteen sterker was dan gezond verstand en medeleven. Later die dag kocht ik bij de Etos een extra pakje Aspro Bruis. Voor de zekerheid. De schappen aspirines hadden aanvulling nodig en ik kon ook wel wat geruststelling gebruiken.

Vilan van de Loo

oud-ambassadeur van Gorkom kijkt terug op halve eeuw diplomatie

'Iedereen is toch constant bezig de samenleving vorm te geven?'

Oud-ambassadeur Lodewijk van Gorkom (1925) bespeelt dagelijks de vleugel of het spinet. De fraaie instrumenten nemen een prominente plaats in in de woonkamer van zijn royale flat in Mariahoeve. Hij en zijn echtgenote streken daar neer na zijn pensionering. Maar zijn oude stiel, de internationale politiek, is hij niet vergeten. De International Herald Tribune ligt onder handbereik en het rapport van de G20-top in Pittsburg is grondig bestudeerd. We praten met Van Gorkom over zijn zojuist verschenen memoires.

Door Thijs Kramer

Lodewijk Van Gorkom was ambassadeur in onder meer Zuid-Afrika, de Filipijnen, Thailand, Japan en Indonesië. Hij werkte als hoge diplomaat in New York toen Nederland in 1965 tijdelijk lid was van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. In zijn boek 'Door Europa en de wereld', dat hij onder aanmoediging van het ministerie van Buitenlandse Zaken schreef, geeft Van Gorkom blijk van een zeer betrokken en persoonlijke manier van diplomatie voeren. In de loop van de decennia heeft hij uitgesproken standpunten ingenomen. Tevens zag hij de praktijk van 'De dienst' veranderen.

Van Gorkom: "Toen ik als diplomaat begon in de jaren '50, was het heel gebruikelijk om zonder enige aankondiging van de ene op de andere dag overgeplaatst te worden naar een ander land. Je had je daar bij neer te leggen, maar het zette ons leven telkens weer op losse schroeven. Mijn vrouw en ik hadden en hebben geen kinderen, dat maakte het wel gemakkelijker. We lieten het ons welgevallen, al was het iedere keer weer ingrijpend. In Japan zaten we net anderhalf jaar, toen er een telegram kwam met de mededeling dat ik werd overgeplaatst naar New York. Later gingen die dingen anders, was er meer overleg".

U had amper de tijd om u voor te bereiden op een nieuwe post. En u wist nooit hoe lang u ergens zou blijven. Toch deed u iedere keer veel moeite om een land heel grondig te leren kennen.

"We dachten ook niet na over de volgende overplaatsing. Dat had geen zin, want het was volkomen onvoorspelbaar. Dus doken mijn echtgenote en ik er iedere keer weer vol in. Het vergt een geweldige inspanning om werkelijk door te dringen tot een land. Daarvoor lezen, keken en praatte we veel. Als het dan lukt, krijg je er veel voor terug. In het geval van Japan lukte het aanvankelijk helemaal niet. Het land bleef de eerste

tijd volkomen vreemd en onbegrijpelijk. Het was soms om moedeloos van te worden, want je werkt dan in een vacuüm. Mijn vrouw heeft heel snel Japans geleerd, mij is dat helaas niet gelukt. Samen trokken we het land in, we gingen naar het traditionele theater, we verdiepten ons in de geschiedenis en de literatuur. Toen ging ineens het land open, en begonnen we de mentaliteit te begrijpen. Sindsdien is de cultuur iedere keer opnieuw de sleutel tot een land geweest".

Naast het leren kennen van de cultuur van een land, benadrukt u in uw boek ook het belang van persoonlijke diplomatie.

"In Indonesië kreeg ik eens bij gesprekken over landingsrechten voor de KLM van een collega te horen: 'Je moet een beetje met die mensen spelen'. Maar dat is nu juist wat je niet moet doen. Dat is een badinerende houding. Je moet naar de ander luisteren en serieus nemen wat hij te zeggen heeft. Je moet de bereidheid hebben om door te dringen in de achtergronden van je diplomatieke mede- en tegenspelers. En je moet een stap in de richting van de ander willen zetten. Ik ben geleidelijk gaan

'Hun communistische verflaag was helemaal niet zo dik. In ons jaar in de Veiligheidsraad was ik heel goed bevriend met onze Sovjet collega's'

inzien hoe belangrijk het is op zoek te gaan naar het gemeenschappelijke, om je te verplaatsen in de beweegredenen van de ander".

Die houding nam u ook aan tegenover Sovjetdiplomaten. Dat was middenin de Koude Oorlog en de Westerse reflex was toen over het algemeen om alles wat de Sovjets te zeggen hadden als propaganda terzijde te schuiven.

"Ik ontmoette voor het eerst een Sovjetdelegatie tijdens een conferentie in de jaren 50 in Manilla. Ik vond dat aardige, intelligente mannen. Later, bij de Verenigde Naties in New York had ik dezelfde ervaring. Natuurlijk was ik tegen de Sovjet Unie en in Nederland tegen de communistische partij, maar dit vond ik boeiende lui. Het waren mensen met een heel sterke culturele achtergrond. Ze hadden een grote verbondenheid met het Rusland van voor de revolutie. Hun communistische verflaag was helemaal niet zo dik, merkte ik. In ons jaar in de Veiligheidsraad was ik heel goed bevriend met onze Sovjet collega's. We bespraken alles met ze. Ze waren echt bereid om mee te werken. Er waren Sovjet diplomaten die zich niets van negatieve instructies uit Moskou aantrokken. Ik herinner me uit mijn Weense periode dat een collega van hogerhand de opdracht kreeg om zich met hand en tand te verzetten tegen een of ander verdrag. Hij verscheurde de brief voor mijn ogen en zei: 'Lodewijk, I agree with you!'.

De teneur van het Westen was altijd om de Russen in hun eigen sop te laten gaar koken. Dat is na de val van de Sovjet Unie eigenlijk niet veranderd. Ik stond in die tijd eens op een conferentie na te praten met onze toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Hans van den Broek. Hij gooide zijn handen in de lucht en riep: 'Met die Russen is voorlopig helemaal niets te beginnen!' Ik was perplex. Dat was bij uitstek het moment om een nieuwe start met de Russen te maken. We hadden moeten terugrijpen op die oude Russische cul-

'Duitsland en Japan zijn na de Tweede Wereldoorlog met meer begrip behandeld dan Rusland na de Koude Oorlog'

tuur. Die is gedurende de hele Sovjet periode aanwezig gebleven. In plaats daarvan heeft het Westen Rusland laten wegzakken in een chaos. De Russen voelen zich terecht ongelooflijk gegriefd en gepakt door het Westerse beleid van de afgelopen 20 jaar. Duitsland en Japan zijn na de Tweede Wereldoorlog met meer begrip en respect behandeld dan Rusland na de Koude Oorlog".

Die grote identificatie met de tegenspelers of met het gastland waar u als diplomaat verbleef, kon een risico met zich meebrengen.

"Jazeker! 'Don't go native' is het adagium van iedere diplomaat. Dat wil zeggen, vereenzelvig je niet teveel met het gastland. Maar aan de andere kant, het is nou eenmaal je opdracht als ambassadeur om het land te leren kennen en om vrienden te worden met de mensen aldaar. Ik denk dat het me redelijk gelukt is om een evenwicht te bewaren".

Tijdens het bezoek van de Japanse Keizer aan Nederland in 1972 noemt u het verzet daartegen onder leiding van cabaretier Wim Kan dom, grof en ondemocratisch. Vereenzelvigde u zich toen niet meer met de Japanners?

"Ik zou de Indische Nederlanders, die zo verschrikkelijk hebben geleden onder de Japanse bezetting, nooit willen beledigen. Maar in 1972 was de oorlog inmiddels een hele tijd achter de rug. Japan heeft na de oorlog zijn uiterste best gedaan de boel goed af te wikkelen, onder andere door het betalen van restitutie en schadevergoedingen. Waarom dan nog doorgaan met die felheid tegen Japan? In mijn contacten met veel Japanners in de tijd heb ik ervaren hoe diep men daarover gekrenkt was. Maar het was eveneens krenkend voor de Nederlandse regering en voor de koningin".

De Japanse Keizer die bij de koningin op bezoek kwam, was dezelfde die ver-

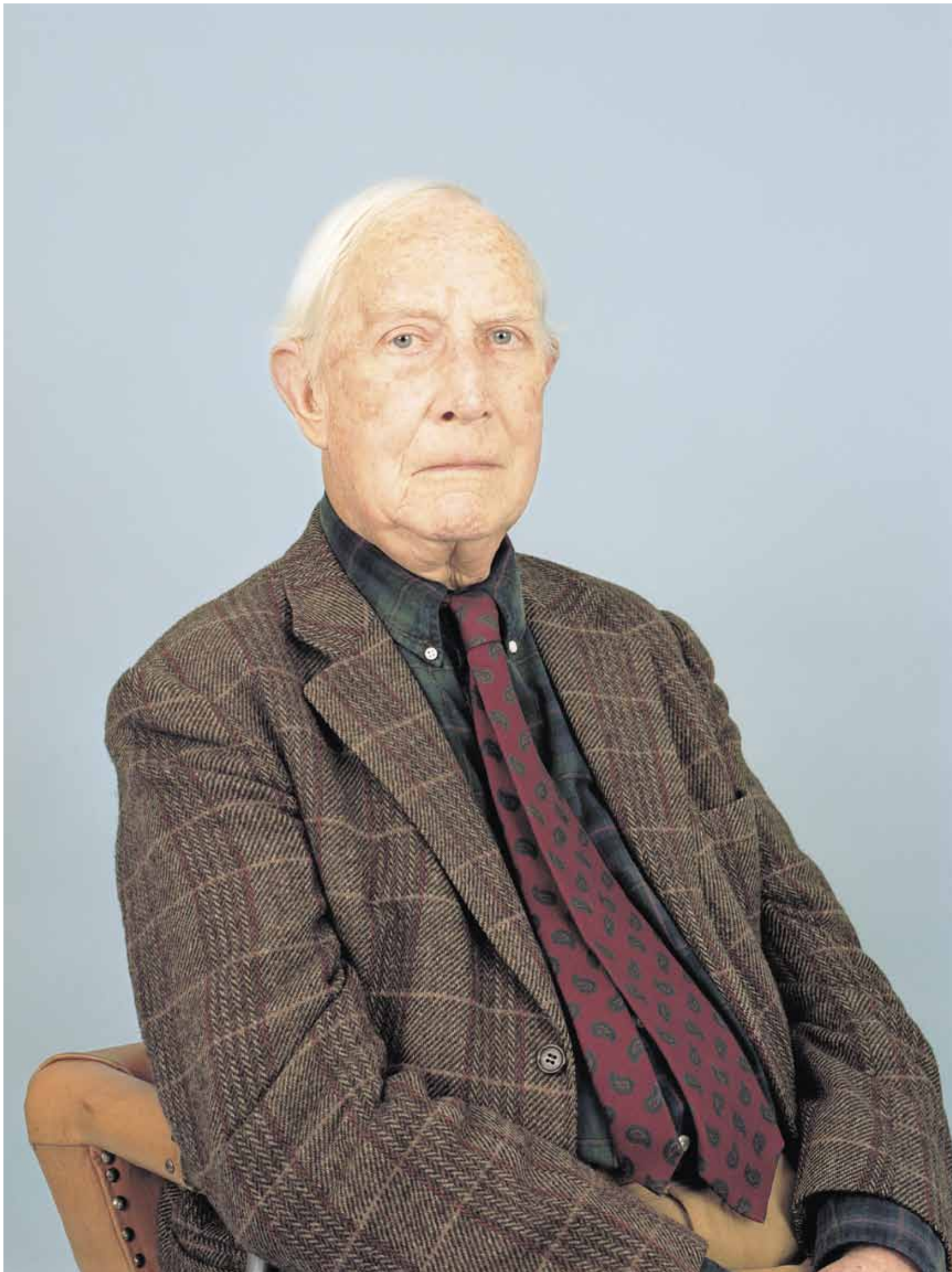

Foto: Mirjana Vrbaski

antwoordelijk was voor het leed in de Jappenkampen in Nederlands-Indië. Kwam het protest niet óók voort uit een gevoel van krenking?

Ja, en dat begrijp ik heel goed. Maar er zat een irrationeel element in dat protest, in die aanhoudende haat tegen de Japanners. Het is heel delicaat, maar er lag naar mijn mening een onheus sentiment onder. Namelijk dat een vernedering toegebracht door niet-Westerlingen als groter wordt ervaren dan wanneer die door mede-Westerlingen wordt toegebracht. Dat

mechanisme speelde ook tijdens de olieboycot van de Arabische landen tegen onder meer Nederland. In het verzet daartegen klonk ook het sentiment door, dat we ons toch zeker niet door een stelletje Arabieren op de kop moesten laten zitten!”

U geeft in uw boek blijk van een groot geloof in de maakbaarheid van de samenleving, nationaal en internationaal.

“Ik heb de kritiek van de zogenaamde neoliberalen die niets moesten

hebben van de maakbare samenleving altijd stupide gevonden. Iedereen is toch constant bezig de samenleving vorm te geven? In de gemeenten, in het bedrijfsleven, op de universiteiten, noem maar op. Ik heb indertijd in New York hard meegevochten voor een nieuwe internationale economische orde. En daar zijn we tot op de dag van vandaag nog steeds mee bezig. De richtlijnen en taken die op de afgelopen G20-top in Pittsburg geformuleerd zijn, liggen helemaal in lijn met waar we sinds de jaren 50 al mee bezig waren”.

U was secretaris-generaal Internationale Samenwerking onder de toen jonge minister van Ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk. Hoe hebt u dat ervaren?

“Ik heb hem zeer gewaardeerd, maar was het in veel opzichten niet met hem eens, ook niet met zijn aanpak. Ik was tegen Nieuw Links, waar hij toch een exponent van was. Ik vond dat te radicaal en te weinig cultureel gefundeerd. Jan Pronk ging – aanvankelijk – uit van polarisatie en daar voelde ik niets voor. Hij had ove-

rigens wel de grootheid om gedurende zijn ministerschap in te zien dat zijn aanpak minder goed werkte dan het zoeken naar samenwerking. Hij durfde zijn aanpak aan te passen. Ik ben hem altijd blijven bewonderen vanwege zijn visie en elan, zijn bereidheid om telkens weer nieuwe wegen te zoeken. En ook vanwege zijn bereidheid om tegengesproken te worden”.

En hoe zat dat met die andere, nog grotere sociaaldemocraat, uw schoonvader Marinus van der Goes van Naters, de 'rode jonker', decennialang voorman van de PvdA?

(Lachend) “Ik heb onnoemelijk veel van mijn schoonvader geleerd. Hij is enkele jaren geleden op 104-jarige leeftijd overleden. Tot op het einde was hij helder, uitstekend op de hoogte en strijdbaar. Al in de jaren '30 hamerde hij in publicaties op het belang van sterke nationale en internationale instellingen. Hij heeft me vooral bijgebracht dat de blik altijd op de toekomst gericht moet zijn. Ik heb eindeloze gesprekken met hem gevoerd en ook eindeloos veel ruzie met hem gemaakt. Daarin was hij tot op het eind zeer sterk. Mijn vrouw en ik hebben het nog dagelijks over hem”.

Lodewijk van Gorkom, 'Door Europa en de wereld', ISBN: 9789085067603, Uitgeverij Boom, Prijs: € 19,50

'Ik heb de kritiek van de zogenaamde neoliberalen die niets moesten hebben van de maakbare samenleving altijd stupide gevonden. Iedereen is toch constant bezig de samenleving vorm te geven?'